

ALEXANDRU MARGHILOMAN PRIVIT PRIN OCHII CONTEMPORANILOR SĂI. IPOSTAZE ALE PERCEPȚIEI PUBLICE ȘI ANALIZĂ CRITICĂ

Preot militar, dr. în istorie **Constantin NEAGU**

E-mail: constantin_avabuzau@yahoo.com

Baza de Instruire și Formare a Personalului Aeronautic *Aurel Vlaicu*

ALEXANDRU MARGHILOMAN SEEN THROUGH THE EYES OF HIS CONTEMPORARIES. ASPECTS OF PUBLIC PERCEPTION AND CRITICAL ANALYSIS

Summary. Alexandru Marghiloman (1854–1925) was one of the most prominent figures on the Romanian political stage during the transitional period between the 19th and early 20th centuries. Contemporary perceptions of him were deeply polarized, ranging from laudatory praise – which portrayed him as a *homo regius* and a “providential man” – to vehement criticism, branding him with serious accusations such as being an “agent of German interests” or a “traitor to his people and country”.

Modern historiography offers a more nuanced reassessment of his role, depicting him as a statesman who acted with responsibility and discernment. He is seen as someone who prioritized the national interest over personal gain, making high-risk decisions to ensure the continuity of the Romanian state and the fulfillment of the national ideal. This study aims to investigate the representations and impressions associated with the “Wallachian lord” in the political discourse and public sphere of his time, focusing on how this figure was received and interpreted by both ideological supporters and opponents, as well as by the general public.

Keywords: Alexandru Marghiloman, public perception, critical analysis, perspective, contemporaries.

Rezumat. Alexandru Marghiloman (1854–1925) s-a impus ca una dintre personalitățile marcante ale scenei politice românești din perioada de tranziție dintre secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Percepția contemporanilor asupra sa a fost profund polarizată, oscilând între aprecieri elogioase, care îl consacrau drept un „*homo regius*” și „om providențial”, și critici vehemente, care îl stigmatizau prin acuzații grave, precum cea de „agent al intereselor germane” sau „trădător de neam și țară”.

Istoriografia actuală propune o reevaluare a rolului său, conturând imaginea unui om de stat care a acționat cu responsabilitate și discernământ, punând interesul național mai presus de cel personal, și asumând decizii cu un înalt grad de risc, în vederea asigurării continuității statale și a realizării idealului unității naționale. Studiul de față își propune să investigheze reprezentările și impresiile asociate „lordului valah” în discursul politic și în spațiul public al epocii, concentrându-se asupra modului în care figura acestuia a fost recepționată și interpretată atât de susținătorii săi ideologici, cât și de opozanți și de opinia colectivă.

Cuvinte cheie: Alexandru Marghiloman, percepția publică, analiză critică, perspectivă, contemporani.

În psihologia socială, percepția interumană este conceptualizată ca un proces guvernat de interacțiunea dintre factori cognitivi, afectivi și contextuali, în care impresiile inițiale joacă un rol determinant. Caracteristicile fizionomice, comportamentele nonverbale, stilul vestimentar și particularitățile vocale, contribuie semnificativ la formarea rapidă a unei reprezentări mentale despre celălalt, având un impact considerabil asupra evaluărilor sociale și asupra atribuirii trăsăturilor de personalitate. Acest proces perceptiv funcționează ca un mecanism sofisticat de cunoaștere, structurat pe două dimensiuni interdependente: una obiectivă, orientată spre observarea comportamentului vizibil, și una subiectivă, axată pe interpretarea și atribuirea de semnificații în funcție de cadrul de referință al observatorului.

Un set complex de variabile, atât de ordin individual (de pildă, predispozițiile cognitive sau experiențele anterioare), cât și contextual (de exemplu, normele sociale sau mediul comunicațional), poate exercita o influență considerabilă asupra acurateței și asupra potențialului de distorsiune al înțelegerii mesajelor în cadrul interacțiunilor interpersonale. Diversitatea experiențelor relaționale, gradul de similitudine dintre observator și subiectul perceput, alături de nivelul de inteligență socială, joacă un rol fundamental în facilitarea unei înțelegeri mai precise și fidele a comportamentelor și intențiilor celorlalți. În paralel, stabilitatea emoțională și înclinația spre reflecție critică favorizează adoptarea unei perspective obiective, contribuind la atenuarea influențelor subiective și la minimizarea erorilor de judecată.

Fig. 1. Alexandru Marghiloman, *Tim-pul*, anul XXIII, nr. 274 din 11 februarie 1924, p. 1.

Fig. 2. Poză de pe fațada Capelei Marghiloman (Cimitirul Bellu/Șerban Vodă, București), Arhiva personală.

În literatura de specialitate, printre parametrii care afectează percepția interpersonală se regăsește procesul de schematizare, prin care indivizii își structurează și simplifică realitatea socială, utilizând categorii preconceptuate și rigide, ceea ce conduce la formarea stereotipurilor. În al doilea rând, proiecția desemnează tendința de a transfera asupra celorlalți propriile caracteristici psihologice și emoționale, fie prin fenomenul de identificare, atunci când se percep similarități, fie prin complementaritate, când se atribuie celorlalți trăsături opuse celor personale. În plus, egocentrismul se manifestă prin concentrarea excesivă asupra propriei perspective, asupra conflictelor și motivațiilor interne, reducând capacitatea de a adopta un punct de vedere obiectiv asupra comportamentului celorlalți.

În consecință, percepția interpersonală constituie un angrenaj fundamental în dinamica interacțiunilor sociale, întrucât abilitatea de a identifica și interpreta corect caracteristicile psihosociale și intențiile interlocutorilor contribuie la consolidarea unor relații armonioase și la prevenirea conflictelor generate de interpretări eronate. Persoanele care demonstrează o percepție interumană performantă, dispun de o inteligență socială avansată, un grad ridicat de flexibilitate cognitivă și un echilibru emoțional solid, trăsături care se dezvoltă printr-o gamă variată de experiențe și printr-o receptivitate estetică accentuată, permițând o analiză aprofundată a manifestărilor comportamentale umane. Cu toate acestea, percepția interpersonală rămâne vulnerabilă la erori și distorsiuni, motiv pentru care recunoașterea și gestionarea acestor limitări reprezintă un demers esențial pentru formularea unor judecăți echilibrate și pertinente în contextul interacțiunilor sociale [1].

Înțelegerea funcționării percepției interumane oferă un cadru analitic esențial pentru elucidarea critică a modului în care personalitatea lui Alexandru Marghiloman a fost receptată de contemporanii săi. Astfel, factorii psihosociale și cognitivi, menționați în partea introductivă a prezentei comunicări, sunt reflectați în construcția imaginii sale publice, integrând atât evaluări obiective, cât și proiecții subiective ale societății epocii în care a trăit.

Fără a avea pretenția exhaustivității, în acest studiu examinăm câteva perspective din care a fost privit Alexandru Marghiloman (1854–1925), influent lider al Partidului Conservator și prim-ministru al României în anul 1918: din partea familiei regale, a elitei politice, a presei și a actorilor sociali contemporani lui, atât susținători, cât și opozanți. Analiza critică a elogierilor și contestărilor formulate ne permite să creionăm un portret nuanțat al uneia dintre cele mai complexe și controversate personalități politice ale României, într-un moment în care comemorăm un secol de la trecerea sa la cele veșnice.

Originar din Buzău și educat încă din fragedă copilărie în spiritul credinței și al valorilor morale creștine de părinții săi, Irina și Iancu Marghiloman, acesta a beneficiat de o pregătire academică riguroasă în instituții prestigioase, precum Institutul particular *Schewitz-Thyerin*, Liceul (Colegiul) *Sfântul Sava* din București, sau Facultatea de Drept și Înalta Școală de Științe Politice din Paris, unde a obținut doctoratul în științe juridice și politice în anul 1878. Alexandru Vaida-Voevod l-a descris ca pe o personalitate de excepție, înzestrată cu remarcabile abilități intelectuale și o vastă cultură universală, întruchipând idealul gentlemanului în toate manifestările sale individuale [2].

Revenit în țară, a urmat o carieră în magistratură, exercitând funcțiile de procuror, judecător și avocat, bucurându-se de o reputație solidă datorită pledoariilor sale convingătoare și cunoștințelor temeinice. Aceste merite i-au permis să ocupe, într-un timp relativ scurt, multiple portofolii guvernamentale importante, conducând cu competență ministerele Justiției, Lucrărilor Publice, Agriculturii, Industriei, Comerțului, Afacerilor Externe, Internelor și Finanțelor. Timp de patru decenii, Alexandru Marghiloman a deținut responsabilități politice și administrative de prim rang, care i-au conferit un rol semnificativ în luarea deciziilor majore la nivel național. A fost deputat (1884–1914), senator (1914–1922), lider al Partidului Conservator (1914–1925) și prim-ministru al României (5/18 martie – 24 octombrie/6 noiembrie 1918), într-o perioadă deosebit de dificilă. Pe lângă exercitarea acestor înalte îndatoriri, a demonstrat calități remarcabile de orator, strateg electoral și organizator politic.

Un portret al său realizat de Nicolae Iorga, evidențiază contrastul dintre rafinamentul exterior și atașamentul profund față de putere, într-o descriere în care eleganța, vitalitatea politică și ambiția sunt surprinse cu luciditate și finețe: „Puțini sunt aceia care știu că elegantul Marghiloman, care scotea fraze întregi de o perfectă tăietură din implacabilul plastron al cămășii sale, că sportmanul cu grajdul celebru, că oaspetele Parisului, oraș care singur putea satisface cerințele acestui fiu de mare proprietar patriarhal și descendent de simpli răzeși buzoieni, că arbitrul rafinărilor era în fond un om de treabă, deși rău de gură și rău de scris, ca orice membru al mahalalei noastre politice și, înainte de toate, o ființă trăind exclusiv pentru putere cu tot ce poate da devotamentul momentan al unui fidel la picioarele tronului” [3, p. 235].

La rândul său, regina Maria a României l-a apreciat drept un amfitrion desăvârșit, pentru care politica părea să joace un rol secundar în raport cu plăcerile vieții mondene, transformând orice întâlnire cu el într-o experiență socială memorabilă. În evocarea suveranei, Alexandru Marghiloman apare mai degrabă ca un aristocrat cultivat decât ca un om de stat: „Alexandru Marghiloman era omul elegant al partidului, bine îmbrăcat, zâmbitor, apropiat și plăcut în purtare. Era bogat, ținea cai de curse și avea o casă întocmită cu belșug. Îi plăcea să primească și primiriile lui dovedeau o largă risipă și o oarecare dorință de a uimi. Relațiile noastre înfățișau pentru mine latura plăcută și ușoară a vieții: la el politica părea de mai mică însemnătate decât câștigătorii derby-ului... O zi petrecută la vila lui Marghiloman era totdeauna o zi plăcută și Marghiloman ne făcea să uităm în totul că era ministru” [4, pp. 162-163].

Influențat de principiile generației junimiste, Alexandru Marghiloman a susținut un conservatorism moderat, întemeiat pe respectul pentru tradiție și pe necesitatea unei evoluții sociale etapizate, opunându-se reformelor radicale. Ascensiunea sa în cadrul Partidului Conservator a culminat cu preluarea conducerii acestuia în anul 1914, fiind apreciat de colegii din aceeași tabără doctrinară pentru inteligența, eleganța morală și capacitatea de a gestiona cu tact și eficiență situațiile politice complexe, așa cum ne încredințează profesorul Petre Zaharescu: „Alexandru Marghiloman era un om superior, inteligent și care niciodată nu a putut jigni pe cineva, chiar dacă avea motive puternice. Era un gentleman cu adevărat, de o eleganță cum la puțini politicieni am văzut în țara noastră. Fin, pătrunzător, scilpitor, era întotdeauna în fruntea inițiativelor și cel care găsea soluții pentru ieșit din orice încurcătură” [5].

În contextul disputelor legate de orientarea politicii externe a României și de poziționarea față de participarea la Primul Război Mondial, Partidul Conservator s-a divizat în anul 1915 prin desprinderea unei facțiuni pro-Antantă, conduse de Nicolae Filipescu. Ulterior, în 1916, după decesul acestuia, aripa antantistă s-a contopit cu Partidul Conservator-Democrat sub conducerea lui Take Ionescu. Această evoluție a condus la slăbirea considerabilă a formațiunii coordonate de Alexandru Marghiloman, care a rămas cu un număr redus de susținători, mișcarea conservatoare fiind astfel ruptă în două entități „care se sfâșiau între ele” [6, pp. 14-15]. Tensiunile interne au atins un nivel ridicat, culminând cu agresiuni virulente și manifestații îndreptate împotriva lui Alexandru Marghiloman, care, potrivit relatărilor lui Constantin Bacalbașa, a reacționat cu un calm remarcabil: „Alexandru Marghiloman este ținta celor mai violente atacuri din partea celeilalte fracțiuni a Partidului Conservator. Manifestațiuni de stradă sunt organizate împotriva lui. Într-o duminică, pe când cetele de manifestanți se îndreaptă, vociferând, către locuința sa din strada Mercur – unde sparg câteva geamuri – Alexandru Marghiloman se plimbă singur pe stradă, sfidând această furtună. Actele de curaj liniștit le făcea adesea” [7, p. 1].

În anul 1890, Alexandru Marghiloman s-a căsătorit cu Eliza Știrbei, descendentă a unei familii princiare. După șaisprezece ani de conviețuire, mariajul s-a încheiat printr-un divorț, „matroana” recăsătorindu-se cu adversarul politic al fostului soț, Ion I.C. Brătianu, moment asociat cu remarcă ei ironică: „Plec bucuroasă din această casă, unde, în afară de argintărie, totul e fals.” În replică, Duiliu Zamfirescu a subliniat statura morală a lui Alexandru Marghiloman

și gestul generos al acestuia de a restitui „cu vârf și îndesat” zestrea fostei soții, precum și faptul că a păstrat relații amicale cu frații Știrbei, în ciuda alianțelor ulterioare ale acestora cu cercurile rivale [8, p. 145].

Complementar angajamentului său politic, Alexandru Marghiloman a inițiat primele concursuri hipice organizate în România, aducând o contribuție substanțială la promovarea și modernizarea acestei discipline sportive, care a evoluat mai apoi atât ca formă de agrement, cât și hobby personal. În anul 1897, în calitate de proprietar pasionat de cai și câștigător al Derby-ului din acel an, a oferit o recepție fastuoasă la restaurantul *Capșa*, unde invitații, printre care și principele Ferdinand, au fost familiarizați cu specificul echitației, inclusiv prin intermediul celebrelor bomboane *Jockey Club*. Totodată, această locație, cunoscută ca punct de întâlnire al elitei politice și culturale bucureștene, a fost subiectul unor anecdote publicate în presa vremii, în care conu' Alecu a fost ironizat sub apelativul „marchizul de Chiloman”, iar faimoasa cofetărie a rămas renumită pentru diversitatea sortimentelor de cafea, în special pentru una care purta numele mondenului politician [9].

În anii premergători Primului Război Mondial, Alexandru Marghiloman a pledat pentru apropierea de Germania și Austro-Ungaria, dar și pentru menținerea neutralității la declanșarea conflictului, așa cum s-a întâmplat în cadrul Consiliului de Coroană din 21 iulie/3 august 1914. Peste doi ani, în contextul unui eveniment similar, desfășurat la 14/27 august 1916, liderul conservator a susținut aceeași poziție fermă, comunicându-i, totuși, regelui Ferdinand, din postura sa de *homo regius*, următoarele: „La vreme de nevoie, Sire, mă veți găsi câine credincios la picioarele tronului”. După aderarea României la Antantă, el a refuzat un portofoliu ministerial în guvernul condus de Ion I.C. Brătianu, exprimându-și opoziția față de implicarea țării în război împotriva Puterilor Centrale și pe fondul temerilor privind intrarea Regatului în sfera de influență rusă. Din această cauză, cei care vizualizau realitatea momentului în mod diferit, l-au stigmatizat drept „germanofil”, ceea ce a determinat marginalizarea sa din viața politică, așa cum notează și memorialistul Constantin Bacalbașa: „1916. Războiul a fost declarat. De acum, steaua lui Alexandru Marghiloman pâlește. Toți cei care au susținut intrarea în război alături de germani, cât și neutralitatea binevoitoare germanilor, trebuie să iasă din viața politică a României. Atâția oameni de valoare, și Alexandru Marghiloman din numărul lor, sunt osândiți morții preventive” [7, p. 1].

În toamna anului 1916, drama de la Turtucaia și contraofensiva trupelor Puterilor Centrale, declanșă-

tă în Transilvania și pe frontul dobrogean, au făcut ca armata română, deși a luptat eroic, să sufere înfrângeri și pierderi considerabile, fiind nevoită să se retragă în Moldova. Astfel, două treimi din teritoriul național, inclusiv Bucureștiul, au intrat sub controlul adversarului. În cursul lunii noiembrie, conducerea statului (familia regală, Consiliul de Miniștri și Parlamentul) s-a retras la Iași.

Alexandru Marghiloman a refuzat să se alăture guvernului liberal și a făcut parte din grupul personalităților care au rămas în București după cedarea orașului trupelor inamice, în decembrie 1916. În această perioadă, a stabilit contacte cu reprezentanții Puterilor Centrale și a exercitat un rol de mediator între aceștia și populația locală. Timp de aproape doi ani (decembrie 1916 – octombrie 1918), regimul de ocupație a implementat o politică axată pe valorificarea intensă și eficientă a resurselor materiale și umane ale teritoriilor aflate sub control, în cadrul unui sistem riguros organizat din punct de vedere administrativ și militar.

În perioada 1914–1925, Alexandru Marghiloman a deținut cu abnegație funcția de președinte al Societății Naționale de Cruce Roșie, fiind apreciat drept „sufletul acestei instituții”. În această calitate, a avut un rol esențial în coordonarea activității spitalelor, cantinelor și infirmeriilor, precum și în asigurarea sprijinului material și logistic pentru prizonierii de război. Totodată, a facilitat distribuirea ajutoarelor umanitare furnizate de Crucea Roșie elvețiană către românii internați în lagărele din Ungaria, Bulgaria sau Germania, contribuind astfel atât la susținerea lor fizică, cât și la menținerea moralului acestora [10, pp. 108-113].

Ieșirea Rusiei din război în urma instaurării regimului bolșevic (1917), a dus la izolarea completă a României pe frontul de est. Refuzând semnarea unui armistițiu dezavantajos și umilitor cu Puterile Centrale, Ion I.C. Brătianu a demisionat din funcția de prim-ministru, fiind înlocuit de generalul Alexandru Averescu, figură proeminentă a armatei române. În pofida eforturilor sale diplomatice, acesta a reușit doar semnarea unui *Acord preliminar de pace*, la 20 februarie/5 martie 1918, la Buftea, alături de plenipotențiarilor Germaniei, Austro-Ungariei, Bulgariei și Imperiului Otoman.

La recomandarea contelui Ottokár Czernin, ministrul austro-ungar de externe, și la sfatul lui Ion I.C. Brătianu [11, p. 19], regele Ferdinand l-a desemnat pe Alexandru Marghiloman, la 5/19 martie 1918, să formeze un guvern de sacrificiu, într-un context politic și militar extrem de critic. Deși adversar politic constant, liderul liberal a recunoscut, inițial, caracterul patriotic al acestui demers, apreciind curajul omologului său conservator de a accepta o misiune

dificilă. A anticipat însă și oprobiul public ce avea să urmeze, remarcând, totodată, rolul crucial al acestuia în salvarea Coroanei și, implicit, a statului român [12]. În termeni similari, Ion G. Duca a recunoscut actul politic salvator asumat de Alexandru Marghiloman, considerând că absența sau neimplicarea acestuia ar fi condus la un vid guvernamental și la pierderea oricărei speranțe pentru renașterea României.

O lună mai târziu, la 24 aprilie/7 mai 1918, Alexandru Marghiloman a consimțit să poarte în spate „Crucea Golgotiei” semnării *Păcii de la Buftea-București* cu Puterile Centrale, tratat ce impunea României condiții extrem de oneroase, echivalente cu transformarea statului într-o veritabilă colonie germană, dar prin care era evitată disoluția acestuia. În fața criticilor vehemente ulterioare, șeful executivului a susținut că decizia sa nu a fost una arbitrară, ci rezultatul unei evaluări realiste a contextului geopolitic, urmărind asigurarea supraviețuirii instituțiilor fundamentale ale ordinii constituționale: monarhia și armata. Deși a încercat să amelioreze clauzele tratatului și l-a sfătuit pe rege să nu-l ratifice [13, p. 451], mandatul său de premier, care a durat doar o jumătate de an (martie–noiembrie 1918), a fost „mantaua de vreme rece” [14, pp. 12, 21, 211] și a reprezentat atât apogeul, cât și declinul carierei sale politice [14, p. 218].

În contextul negocierilor de pace purtate cu mare dificultate la București, Alexandru Marghiloman a depus un efort admirabil în concretizarea primei etape a procesului de făurire a României Mari, contribuție recunoscută de contemporani, ca de exemplu doctorul Daniel Ciugureanu, important politician de dincolo de Prut. La 27 martie/9 aprilie 1918, Sfatul Țării, întrunit la Chișinău, a votat majoritar Unirea Basarabiei cu România. Decizia a fost comunicată oficial premierului Alexandru Marghiloman, care, în numele poporului român, al guvernului și al regelui Ferdinand, a luat act de hotărâre și a acceptat Unirea [15, p. 125].

Pe fondul victoriei militare a Antantei pe toate fronturile, guvernul condus de Alexandru Marghiloman a fost constrâns să demisioneze la 24 octombrie/6 noiembrie 1918. Fostul prim-ministru a resimțit acest act samavolnic drept o veritabilă „lovitură de stat”, orchestrată în beneficiul liderului liberal Ion I.C. Brătianu. În loc să-și prezinte scuzele protocolare, regele i-a transmis că rezoluția respectivă a fost consecința presiunilor exercitate de reprezentanții aliaților. Într-un gest de autoconsolare, Alexandru Marghiloman a denunțat cu fermitate ingerința externă în afacerile interne ale României, calificând-o drept inadmisibilă [16, p. 216]. Ironia situației consta în faptul că soluția politică adoptată în acel moment fusese propusă chiar de Ion I.C. Brătianu [14, p. 12] și acceptată tacit

de suveran, un aspect adeseori ignorat sau trecut sub tăcere în analiza evenimentelor. La finalul mandatului său, în octombrie 1918, Alexandru Marghiloman s-a retras, convins fiind că demersurile întreprinse în perioada guvernării sale au avut ca scop facilitarea restaurării integrității teritoriale a statului român și consolidarea poziției internaționale a României, prin reintegrarea Basarabiei și a Bucovinei în cadrul granițelor naționale legitime.

Ca urmare a revenirii la putere a guvernului condus de Ion I.C. Brătianu, fostul executiv conservator, în frunte cu șeful acestuia, a devenit ținta unor acuzații oficiale de „înaltă trădare” și „colaboraționism”, formulate în cadrul unor dezbateri parlamentare de opoziții liberali și averescieni. În acea ambianță extrem de tensionată și profund regretabilă, intervenția mitropolitului Pimen Georgescu al Moldovei în Senatul României, la data de 28 decembrie 1919/10 ianuarie 1920, s-a dovedit a fi deosebit de oportună, reprezentând un apel solemn la restabilirea adevărului și la consolidarea coeziunii naționale: „S-a pronunțat aci un cuvânt aspru la adresa unui om, de o însemnătate politică în această țară. [...] Acesta e dl. Al. Marghiloman. Și țin, d-lor, de a face aici o constatare despre cinstea politică a unui om ca dl Al. Marghiloman. Socot că e de folos să fie cineva între noi care să păstreze cumpăna dreptei judecăți, a faptelor politice, ca nu cumva, judecând cu patimă, să facem greșeli. [...] Conștiința mea îmi spune aceasta și mă simt dator să stabilesc un adevăr.”

În sprijinul acestei pledoarii au fost aduse în discuție două exemple elocvente din activitatea politică a lui Alexandru Marghiloman, care atestau, în mod indubitabil, aportul său substanțial în slujba interesului național: implicarea directă în negocierile de pace de la Cotroceni și contribuția sa elocventă la realizarea Unirii Basarabiei cu România. Etichetarea sa drept „trădător” a fost ferm contestată, subliniindu-se necesitatea unei evaluări echilibrate, obiective și fidele adevărului istoric: „Cum răsplătim noi pe un om care simte așa pentru Țară și Neam? Să-l numim «trădător»!? [...] Noi trebuie să fim dreți în judecata noastră” [17, pp. 197-198].

În climatul transformărilor profunde din spectrul politic postbelic, trebuie menționată și dezagregarea accelerată a Partidului Conservator Progresist, fondat de Marghiloman la 1/14 decembrie 1918. Această evoluție a fost evidențiată pregnant prin eșecul total înregistrat la alegerile parlamentare din 1922, când formațiunea nu a obținut niciun mandat. În urma acestei înfrângeri, o parte dintre membrii partidului au inițiat demersuri în vederea unei posibile fuziuni cu Partidul Poporului, condus de Alexandru Averescu. Pe fundalul

acelor circumstanțe nefavorabile și al izolării tot mai accentuate, starea de sănătate a liderului buzoian s-a deteriorat considerabil, acesta fiind diagnosticat cu cancer pancreatic, în octombrie 1924 [18, pp. 132-133].

În același an, cu prilejul împlinirii a 70 de ani de viață și al celebrării Unirii Basarabiei cu România, personalitatea sa a fost omagiată în cadrul unei ceremonii festive desfășurate la Athénée Palace din București, unde i s-a conferit o medalie jubiliară și a fost lansat un volum dedicat activității și meritelor sale incontestabile [19]. Analiza conținutului acestei lucrări dezvăluie un discurs encomiastic, articulat prin epitețe laudative, care contribuie la construirea unei imagini idealizate a celui sărbătorit. Acesta apare caracterizat drept „un bun român și desăvârșit slujitor al țării, din mila lui Dumnezeu” [11, p. 4], „singurul vrednic să poarte numele de bun patriot” [11, p. 10], „o viață închinată binelui public” [20, p. 44], „om al patriei și om de stat” [21, p. 90], respectiv „unicul tânăr care împlinește 70 de ani” [22, p. 74]. Aceste formulări reflectă o retorică elogioasă, menită să sublinieze devotamentul, patriotismul și contribuția excepțională a acestuia în slujba interesului național.

Este interesant de urmărit și modul în care politicianul de la Curbura Carpaților s-a poziționat față de criticii săi, aspect ilustrat admirabil într-o remarcă aparținând lui H. Stahl: „Prin puterea patriotismului său, gata oricând la atacurile pătimașe, la calomniile ce le inspiră gelozia, ce i le svârlă tocmai cei mai vulnerabili, prostituții politicianismului, acei cari folosesc pe rând partidele ca o trambulină pentru a sări mai sus în partidul care dă mai mult; simte însă adânc jignirea și n-o iartă, și de aceea, în mijlocul unei fraze elegante, te surprinde o ripostă care vine ca o lovitură de cravașă” [23, p. 139].

La 10 mai 1925, Alexandru Marghiloman a părăsit pentru totdeauna vila *Albatros* din Buzău, mergând spre Dreptul Judecător și către o lume mai bună, marcând sfârșitul unei vieți telurice și trecerea către o dimensiune spirituală superioară și eternă. Într-un articol intitulat *Al. Marghiloman. Opinie și simțire*, C.G. Costa-Foru remarca, cu o evidentă surprindere, schimbarea bruscă de atitudine manifestată de unii dintre criticii „abonați” ai defunctului, deveniți, postum, admiratori sau susținători ai acestuia: „Ieri trădător – azi patriot de seamă; ieri odios și mort politic – azi regretat și immortalizat chiar de foștii săi adversari. Nedreptățiții de ieri este azi mai mult decât reabilitat: e apoteozat! Adevărul este că patima politică, în diversele ei manifestațiuni, unele mai urâte ca altele, se năpăstuieste împotriva acestui om de mare valoare, pentru mulți concurent redutabil în calea puterii” [24, p. 1].

La doi ani de la mutarea la Domnul a lui Alexandru Marghiloman, trei dintre legatarii săi testamentari au demarat, într-o manieră pripită și într-un cadru aproape clandestin, publicarea a cinci volume reunite sub titlul *Note politice*, la Institutul de Arte Grafice *Eminescu*. Această inițiativă editorială s-a aflat în contradicție clară cu prevederile testamentare ale autorului, care impuneau omiterea fragmentelor considerate sensibile sau cu potențial compromițător.

Lucrarea a fost distribuită în principalele centre comerciale ale capitalei, iar lansarea sa oficială, desfășurată duminică, 15 mai 1927, a provocat un veritabil seism pe scena politică românească a vremii. În premieră, publicul larg a avut acces la „informații clasificate” referitoare la figuri prestigioase ale elitei politice și monarhice (regele Ferdinand, regina Maria, Ion I.C. Brătianu, Iuliu Maniu ș.a.), prezentate din perspectiva unui actor politic care beneficiase de contact direct cu evenimentele și personajele respective.

Instituțiile statului au reacționat cu celeritate și în regim de urgență, iar în urma deciziei prim-ministrului Alexandru Averescu și a ministrului de Interne, Octavian Goga, a fost dispusă măsura confiscării unei părți considerabile din tirajul lucrării. Mai mult decât atât, reacțiile din partea clasei politice nu au întârziat să apară, unele dintre ele manifestându-se pe un ton deosebit de vehement [25, pp. 66-67]. Dintre acestea, s-a remarcat atitudinea extrem de acidă a lui Constantin Argetoianu, consemnată în *Memoriile sale*: „Searbădele note ale acestui mânuitor de hârtiuțe desenează o sinistră siluetă pe peretele însângerat al acestor vremuri tragice. Nu e silueta dramatică a trădătorului dement care înfige pumnul pe la spate, în întuneric; nu e nici a omului care, pregătit să înfrunte toate expiațiunile, alunecă din eroare în eroare până la crima împotriva țării sale, sub imboldul unor sincere și adânci convingeri; e silueta profitorului fățarnic și ușuratec, plin de resurse, care se încăpățânează într-o combinație compromisă, e silueta jucătorului ghinionist care nu vrea să se dea bătut și care, după ce a pierdut totul pe o carte, se mai agață de noroc speculând capitalul altora. (...) Cu o nespusă tristețe închidem ultimul volum al memoriilor lui Alexandru Marghiloman. O umbră s-a ridicat pentru o clipă din mormânt, dar un nume s-a prăbușit pentru vecie” [26].

Potrivit opiniei avizate exprimate de criticul Ioan Adam, *Notele politice* aparținând lui Alexandru Marghiloman, reprezintă „un document omenesc și literar de excepție. Sarcasmul, inteligența, profunzimea cunoașterii a sufletului omenesc și a dedesubturilor politicii românești, un soi aparte de moralism saint-simonian, fac din ele o lectură incitantă. În epocă, au deranjat pe mulți prin franchețe, prin duritatea adevărilor spuse” [27].

În concluzie, Alexandru Marghiloman, „botezat” de Nicolae Peneș „lordul valah”, în monografia ce i-a fost dedicată, se înfățișează drept o personalitate emblematică și, totodată, enigmatică a scenei politice românești. Profilul său complex a generat interpretări divergente, fiind apreciat pentru rafinamentul discursului și competențele administrative, dar repudiat pentru inflexibilitatea ideologică, în special în privința reformelor radicale, precum și pentru concesiile strategice asumate în momente de criză.

Plasat într-un peisaj marcat de tensiunea dintre imperativele adaptării la noua arhitectură geopolitică generată de Primul Război Mondial și fidelitatea față de față de o doctrină politică de factură conservatoare, Alexandru Marghiloman se înscrie, cu legitimitate, în galeria marilor oameni de stat ai României moderne. Totodată, el reprezintă un reper analitic semnificativ pentru investigarea dimensiunilor psihologice și ideologice ale protipendadei politice românești de la confluența secolelor al XIX-lea și al XX-lea. În paralel, oferă un punct de plecare valoros pentru cercetările istoriografice contemporane, orientate spre reevaluarea critică a biografiilor politice în contextul tranzițiilor societale majore.

Bibliografie:

1. <https://www.scrigroup.com/educatie/psihologie-psihiatrie/PERCEPTIA-INTERPERSONALA64337.php> (consultat: 10.03.2025).
2. <https://www.buzaumedia.ro/social/alexandru-marghiloman-viata-sa-asa-cum-fost-ea/> (consultat: 26.02.2025).
3. Nicolescu Valeriu. *Familia Marghiloman și Buzăul*. În: Mousaios, vol. V/1999.
4. Maria Regina României. *Povestea vieții mele*, vol. II. Iași: Editura Moldova, 1991.
5. *Acțiunea Buzăului*, anul V, nr. 234, 30 octombrie 1938.
6. *Discursurile domnilor Alex. Marghiloman, Const. C. Árion, D.S. Nenițescu, Grig. G. Cantacuzino și D. Dobrescu cu ocazia inaugurării noului local al partidului conservator în ziua de 14 septembrie*. București: 1915.
7. *Adevărul*, nr. 12705 din 14 mai 1925.
8. Zamfirescu Duiliu. *Neinventivul Carol I și câțiva dintre sfetnicii săi*. În: Magazin istoric, nr. 10/1973.
9. <https://romanalibera.ro/sport/atletism/alexandru-marghiloman-omul-nemtilor-sau-omul-providential-108492/> (consultat: 23.02.2025).
10. Doctorul Metzulesu. *Președintele Crucii Roșii*. În: Lui Alexandru Marghiloman omagiu cu prilejul unei îndoite aniversări. Prietenii și admiratorii lui. București: 1924.
11. General Hârjeu. *Alexandru Marghiloman*. În: Lui Alexandru Marghiloman omagiu cu prilejul unei îndoite aniversări. Prietenii și admiratorii lui. București: 1924.
12. Scurtu Ioan. *Ion I.C. Brătianu*. București: Editura Museion, 1992.
13. Academia Română. *Istoria Românilor*, vol. VIII. București: Editura Enciclopedică, 2003.
14. Peneș Nicolae, *Alexandru Marghiloman – lordul valah*, vol. II. Buzău: Editura Alpha MDN, 2007.
15. Marghiloman Alexandru. *Note politice*, vol. III. București: Editura Machiavelli, 1995.
16. Marghiloman Alexandru. *Note politice*, vol. III. Buzău: Editura Alpha MDN, 2019.
17. Pentelescu Aurel, Preda Gavriil. *Mitropolitul Pimen Georgescu (1853–1934) și Marea Unire din anul 1918*. București: Editura Militară, 2019.
18. Frîncu Viorel. „Adevărul” despre moartea lui Alexandru Marghiloman – Studiu de caz. În: *Analele Buzăului*. Buzău: 2018.
19. *Lui Alexandru Marghiloman omagiu cu prilejul unei îndoite aniversări. Prietenii și admiratorii lui*. București: 1924.
20. Meissner C. *Un om, un program*. În: Lui Alexandru Marghiloman omagiu cu prilejul unei îndoite aniversări. Prietenii și admiratorii lui. București: 1924.
21. Kiriacescu Al. *Un om de Stat*. În: Lui Alexandru Marghiloman omagiu cu prilejul unei îndoite aniversări. Prietenii și admiratorii lui. București: 1924.
22. Bassarabescu I. A. *Un fenomen*. În: Lui Alexandru Marghiloman omagiu cu prilejul unei îndoite aniversări. Prietenii și admiratorii lui. București: 1924.
23. Stahl H. *Alexandru Marghiloman ca orator*. În: Lui Alexandru Marghiloman omagiu cu prilejul unei îndoite aniversări. Prietenii și admiratorii lui. București: 1924.
24. *Adevărul*, anul 38, nr. 12707, din 16 mai 1925.
25. Frîncu Viorel. „Răzbunarea” lui Alexandru Marghiloman. În: *Străjer în calea furtunilor*, anul XIII, nr. 25, august 2019.
26. *Săptămâna Politică*, anul I, nr. 26, duminică, 22 mai 1927.
27. Adam Ioan. *Panteon Regăsit. O galerie ilustrată a oamenilor politici români*. București: Editura Gramar, 2000.